

Restaurování vily zámku Kratochvíle

Zuzana Wichterlová DiS. a kolektiv restaurátorů

Jiří Bláha DiS. a kolektiv restaurátorů

KONTAKT: zwichterlova@email.cz, waisserova@seznam.cz,
blaha_ji@seznam.cz, katakr@post.cz

ZÁMEK KRATOCHVÍLE

Lovecký zámek Kratochvíle dal vystavět Vilém z Rožmberka v letech 1583–1590. Autorem areálu, napodobujícího severoitalské předměstské vily, byl Baldassare Maggi z Arogny. Centrální hranolovou stavbu vily architekt obklopil vodním příkopem a zahradou, obehnanou ohradní zdí členěnou obytnými baštami, hospodářskými prostory a zámeckou kaplí. Reprezentační interiéry a fasády zámku byly bohatě vyzdobeny malbami a štukaturou. Štuky provedl Antonio Melana, malířské práce vedl Georg Widman. Ojedinělý architektonický koncept a z velké části dochovaná hodnotná původní výzdoba společně tvoří jednu z nejvýznamnějších památek pozdní renesance u nás.

RESTAUROVÁNÍ MALOVANÝCH FASÁD VILY ZÁMKU

Zuzana Wichterlová a kolektiv restaurátorů

Novodobé restaurátorské práce započaly v 50. letech 20. století. V 60. letech 20. stol. bylo provedeno rozsáhlé statické zajištění budovy vily. Ta byla, kromě jiného, stažena ve všech směrech ocelovými táhly, které jsou kotvené na fasádě v cementovém loži.

V 70. letech 20. stol. pracovala na fasádách zámku restaurátorka Milada Zbiralová. Tehdy došlo ke kompletnímu odstranění jednoduše pojedené barokní omítky ze všech fasád a tím k odhalení bohatších renesančních maleb. Rekonstrukci malované iluzivní architektury provedla M. Zbiralová téměř kompletně. Oproti tomu její výzdobu, jako například maskarony v pilastrech sloupů, nerekonstruovala vůbec. I z dnešního hlediska je zásah restaurátorky kvalitní a lze na něj navázat.

V letech 2002–2006 pracovala na fasádách vily skupina restaurátorů (na omítkách K. Krhánková, M. Šrůtek, J. Waisserová, Z. Wichterlová, J. Bláha, na kameni J. Červinka, V. Trostová). Každý rok byla restaurovaná jedna strana vily. Soklové partie, na nichž probíhaly paralelně odsolovací práce, byly restaurovány průběžně.¹

Hlavní technologický a estetický směr opravy byl určen v prvním roce, kdy bylo rozhodnuto neprovádět pouze údržbový zásah, ale provést komplexní zásah. Šlo hlavně o rozsáhlé odsolování soklových partií, revizi velkého množství tmelů provedených při předchozím restaurování a hloubkové zpevnění.

Důvody pro odstranění většiny velkoplošných tmelů byly estetické i technické. Starší tmely neměly odpovídající strukturu a byly přetmeleny přes povrch původní omítky. Také jsme považovali za důležité ošetřit zrezlé armatury statického zajištění skryté pod tmely. Zároveň jsme chtěli otevřít a vyplnit statické trhliny.

Kromě velkoplošných tmelů byla odstraněna i velká část tmelů v pecích a to zejména z důvodů jejich degradace. Původní omítky byly na povrchu kompaktní, avšak v hloubce se značně oddělovaly a drolily. Odstraněním tmelů v pecích se otevřela cesta pro hloubkové zpevnění původní omítky ethylsilikátem. Tam, kde byl dochován celistvý původní povrch nebylo nutné omítku ani malbu zpevňovat.

K vyplnění a zpevnění dutin v omítce byla provedena rozsáhlá injektáž Ledanem LD3 s přísady různých plniv, dle velikosti injektovaných kapes. Na mnoha místech bylo nezbytné v průběhu injektáží použít tlakovací lešení, abychom mohli injektovanou dutinu přitáhnout k podkladu.

Tmelení bylo provedeno čistě vápennou maltou s tříděnými písky. Při tmelení jsme se pokoušeli maximálně sledovat povrch původní omítky, jak ve struktuře, v úrovni povrchu a v napojení na původní omítku.

¹ *Vila státního zámku Kratochvíle – Restaurování maleb a omítek, restaurování kamenných ostění, odsolovací práce na východní, jižní, západní a severní fasádě vily, restaurátorské dokumentace z let 2002–2006. Odborný dohled nad restaurováním prováděl: NPÚ České Budějovice – P. Pavelec, NPÚ Praha – A. Horynová a O. Šefců.*

Tmelení soklu bylo provedeno (po zkušenostech s vápennou omítkou z předchozích let na objektu Kratochvíle – zámek na bažinné navýšenině) tzv. „sanačním sendvičem“ z hrubé vápenocementové malty se sanační přísadou Ravenit WDP a z vápenného štuky. Tento „sendvičový“ způsob je vhodný v případě, že chcete použít sanační maltu a zároveň potřebujete docílit kletovaného povrchu omítky. Sanační malta, jejíž efekt je postaven na napěnění ve hmotě, se nedoporučuje stlačovat.

V míře a formě rekonstrukce jsme se rozhodli navázat na práci M. Zbiralové. Zároveň jsme se pokoušeli i navázat na její neuvěřitelně moderní a patrně nevědomý odkaz k „maximální opakovatelnosti“ zásahu. Tento princip do značné míry udržela a její rekonstrukce přirozeně „odešly“. Samozřejmě i přes veškerý respekt k její práci, bylo nutno některé její zásahy (resp. tmely štukatérů nebo podkreslení rekonstrukcí tužkou) revidovat. Vždy k tomu však docházelo až v momentě, kdy jsme si byli jistí, že šlo o nepřesnost, či chybu. Při rekonstrukci jsme sledovali striktně původní renesanční rukopis.

Všechny detaily architektonických prvků jsme pauzovali na fólii, překopírovali a do těchto fotokopii byla provedena vzorová rekonstrukce. Stejně byl proveden i celkový návrh rekonstrukcí. Tyto návrhy byly vždy první podklad pro diskusi se zástupci NPÚ. Dále následovaly zkušební vzorky přímo na fasádě.

Abychom zachovali princip opakovatelnosti zásahu, byly retuše a rekonstrukce spojeny relativně slabým roztokem Primalu 1:19 a případně vápnem. Pigmenty byly použity ve striktně omezené vybrané škále, která odpovídá době vzniku maleb.

Přestože zásadní záměr opravy byl po diskusi určen hned na počátku prací, nebránili jsme se a někdy jsme byli i nuceni ke změnám, jak technologickým, tak i estetickým. Tyto změny vycházely, jak z různého stavu jednotlivých fasád, tak z našich nabývaných zkušeností a v neposlední řadě i z vlivu různých konzultantů a autorit.

Všechny tyto posuny a změny, ať už to byly v revidované chyby, či pouze zdokonalení původní techniky jsou pro nás jedním z největších přínosů celé akce. Za další velký přínos bych označila širokou zkušenost s prací v „rovnocenném“ týmu. Práce tak byly provedeny celým týmem na celé ploše fasády, a tím nedošlo k rozdílným v rukopisech jednotlivých restaurátorů.

RESTAUROVÁNÍ ŠABLONOVÝCH MALEB V INTERIÉRU VILY

Jiří Bláha a kolektiv restaurátorů

Na podzim 2005 byla restaurována malířská a štuková výzdoba jedné ze tří nejhonosnějších místností v patře vily, tzv. Ložnice nebo Vladařův pokoj (K. Krhánková, H. Bělinová, J. Waisserová, M. Šrůtek, J. Bláha; zlacení štuků Tomáš Fafek, Eva Lattová a Martin Zmeškal). Jeho restaurování bylo do jisté míry zamýšleno jako vzorový postup, který by mohl být použit při obnově ostatních místností. A to především při volbě míry rekonstrukce zlacení štukové výzdoby a retuše nebo částečné rekonstrukce dekorativní šablonové malby.²

Malby v ložnici i přilehlé tzv. pracovně byly odkryty a restaurovány na konci 50. let 20. století opět restaurátorkou M. Zbiralovou. Do fragmentárně zachovaného dekoru na stěnách nebylo při této opravě kromě sjednocení tónu podkladu vůbec zasahováno.

Záměrem investora bylo od počátku, kromě nezbytných konzervačních kroků, i obnovení z velké části nedochovaného a průzkumem prokázaného zlacení štukové výzdoby. Míra rekonstrukce zlacení, včetně mechanické patiny, byla před započítím prací ověřena zkouškami. Malby v klenbě bylo kromě nutné konzervace rozhodnuto ponechat v podobě, jakou získaly po restaurování M. Zbiralovou.

Stejný postup minimální intervence do fragmentárně zachovaných maleb měl být původně uplatněn i u šablonového dekoru na stěnách. V kontextu budoucího využití místnosti pro prezentaci renesančního interiéru vybaveného nábytkem a vzhledem k provedené rekonstrukci zlacení, se ale fragmentárnost dekoru ukázala v průběhu prací jako rušivá. Na kontrolních dnech byla tedy postupně zvažována míra nutné rekonstrukce. Od pouhého scelení plochy podkladu jsme tak postupně dospěli až k lazurní rekonstrukci šablonové malby v té míře, jak bylo možné její původní podobu prokazatelně vyčíst z dochovaných fragmentů nebo otisků dekorů. Výsledkem je opticky sjednocená plocha souvislého dekoru ve slabší intenzitě. Fragmenty původní barevné vrstvy jsou dobře čitelné.

Diskuse nad možnou podobou a mírou rekonstrukce ukázala na některé problematické otázky v restaurování šablonových maleb. Převládající počáteční nedůvěra k jakémukoli zásahu do fragmentárního dekoru byla zdůvodňována především poukazem na to, že „jde o renesanci“. Pokud by šlo o neoklasicistní či mladší šablonový dekor, tak by o možnosti nebo dokonce nutnosti rekonstrukce pravděpodobně nikdo nepochyboval. Zazněla i obava před tím, aby výsledek nevypadal „jako nový“.

2 *Vila státního zámku Kratochvíle – Restaurování nástěnných maleb a štukové výzdoby v tzv. ložnici Viléma z Rožmberka*, restaurátorská dokumentace, 2005. Odborný dohled nad restaurováním prováděl: NPÚ České Budějovice – P. Pavelec, A. Vaverková, NPÚ Praha – A. Horynová a O. Šefců.

Domnívám se, že výsledek naší práce potvrdil, že i částečná rekonstrukce dekoru může nesporné hodnoty památky plně zachovat aniž by se rovnala úplné přemalbě. Ukázalo se mimo jiné, že dekor je možné i z drobných fragmentů „přečíst“ a rekonstruovat s velkou přesností, a že technika šablony dovoluje i lazurní retuš poškozených tvarů obnovit původní rytmus opakujících se vzorů.

V tomto roce pokračují práce restaurováním výzdoby tzv. Pracovny nebo Zlatého pokoje. Kvalitní figurální scény s výjevy z příběhu o Samsonovi na klenbě a postavy na stěnách zde doplňují opět dva typy šablonové (tapetové) malby. I s využitím zkušeností z ložských prací zde opět probíhá debata o míře možné rekonstrukce tohoto dekoru. Oproti ložnici komplikovaná jemnějším a složitějším vzorem, větší mírou malby z ruky a bohatým použitím zlacení.

FOTOGRAFIE - JANA WAISSEROVÁ

Severní fasáda vily zámku Kratochvíle, stav před a po restaurování (s odsolovacím zábalem)

Malby v tzv. Ložnici vily zámku Kratochvíle, stav před a po restaurování

BAREVNÉ REPRODUKCE TĚCHTO NÁHLEDŮ NALEZNETE V OBRAZOVÉ PŘÍLOZE V ZÁVĚRU SBORNÍKU (NA STRANĚ 43).

Restaurování vily zámku Kratochvíle

Zuzana Wichterlová DiS. a kolektiv restaurátorů
Jiří Bláha DiS. a kolektiv restaurátorů

1

Severní fasáda vily zámku Kratochvíle, stav před

a po restaurování (s odsolovacím záblem)

Malby v tzv. Ložnici vily zámku Kratochvíle, stav před

a po restaurování

FOTOGRAFIE - JANA WAISSEROVÁ